

Skowronek, Jerzy

"Povijest Dubrovnika do 1808, t. 1-2", Vinko Foretić, Zagreb 1981 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 74/1, 203-204

1983

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

miało być zorientowanie czytelnika przede wszystkim w dorobku badawczym ostatniego ćwierćwiecza. Z drugiej jednak strony chodziło też autorowi wyboru i o prezentację w miarę wszystkich zagadnień historii gospodarczej Cesarstwa (chłopi, wieś, rolnictwo; miasta, rzemiosło; rynek, handel; niewolnictwo, walki klasowe, podziały stanowe; gospodarka pieniężna). Można by więc mieć wiele uwag co do samego doboru tekstów, zwłaszcza, że tytuł sugeruje przecież także objęcie zjawisk społecznych. Tymczasem temu zagadnieniu poświęcono właściwie tylko pięć tekstów wobec dwunastu omawiających zagadnienia ściśle gospodarcze. Zdaje sobie jednak sprawę, że granice między problematyką gospodarczą a społeczną są tak płynne, iż niemal nie istnieją, ta ostatnia jednak wymagałaby szerszego potraktowania — zabrakło w ogóle problematyki stanu ekwickiego, tworzenia administracji państwowej oraz spraw armii. Podobnie też, o ile artykuł R. MacMullena, „Marktage im römischen Imperium” zawiera także problematykę społeczną w odniesieniu do niższych warstw ludności prowincji (jak i niektóre inne rozprawy o miastach i rzemiosle), to jednak powstaje uczucie niedosytu gdy idzie o problematykę arystokracji prowincjonalnej.

Każdej antologii można stawiać zarzuty, że nie jest tym, czego oczekiwaliby ten czy inny recenzent lub czytelnik, ważniejsze jest, czy autor wyboru zdołał zrealizować swą koncepcję i poprzez dobór tekstów określił własne stanowisko. W tym wypadku odpowiedź na tak postawione pytanie wypada twierdząco. We wstępie autor wypowiada się stanowczo przeciwko „modernizującemu” ujęciu problematyki gospodarczej starożytności i wszystkie zebrane teksty również akcentują specyfikę stosunków starożytnych, gdzie nie można widzieć paraleli ani do Europy feudalnej, ani do zjawisk gospodarki wczesnokapitalistycznej. Są też one wszystkie bez wątpienia znaczące naukowo. Niezależnie więc od formułowanych wyżej uwag stwierdzić należy, iż tom ten stanowi dobre wprowadzenie w problematykę gospodarczo-społeczną Cesarstwa.

W. L.

Vinko Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808 t. I—II*, Nakladni Zavod Matice Hrvatske, Zagreb 1981, s. 359, 509.

Wieloletni dyrektor Archiwum Chorwackiego w Dubrowniku, a zarazem autor ponad 150 publikacji naukowych i popularnonaukowych z dziejów Jugosławii i archiwistyki ukoronował swą prawie sześćdziesięcioletnią pracę na niwie historiografii imponującą monografią Dubrovnika. W pierwszym tomie przedstawił dzieje miasta i Republiki Dubrownickiej od początków (VII—VIII w.) do bitwy pod Mohaczem w 1526 r., w następstwie której kończył się protektorat węgierski nad republiką i Dubrownik musiał uznać luzne zwierzchnictwo zwycięskiej Turcji płacąc jej 12,5 tys. dukatów rocznego haraczu. Autor kwestionuje polityczny charakter tej podległości sugerując, że główną rolę odgrywał sam haracz — dla Turcji oraz przywileje handlowe w rozległym imperium sułtana — dla Dubrovnika. Drugi tom obejmuje dalsze dzieje kupieckiej republiki przez 280 lat umiejętnie broniącej swych gospodarczych i politycznych interesów w wielkich zapasach turecko-weneckich w tej części Europy. Dopiero „ten trzeci” — zwycięska Francja napoleńska — położyła ostatecznie kres samodzielnej egzystencji Republiki Raguskiej. Okupacja rozpoczęta przez wojska francuskie w 1806 r. doprowadziła 31 stycznia 1808 do likwidacji republiki, a wkrótce — do włączenia jej do Cesarstwa Francuskiego w ramach Prowincji Iliryskich.

Dzieje Dubrownika w sposób umotywowany dzieli autor na cztery okresy wyznaczane zasadniczymi zmianami prawno-państwowej sytuacji miasta (i państwa): samodzielny rozwój zakończony rozciągnięciem nad Dubrownikiem władzy Wenecji (w 1204 r.); włączenie Dubrownika do Królestwa Węgierskiego w wyniku zwycięstwa Ludwika Andegaweńskiego nad republiką dożów (1358 r.); likwidacja władzy (czy protektoratu) węgierskiego (1526 r.). Ostatni okres dziejów miasta w ramach samodzielnej Republiki Dubrownickiej warto było podzielić uznając wagę zmian sytuacji gospodarczej i politycznej, jakie nastąpiły w drugiej połowie lub pod koniec XVII w. (wielkie trzęsienie ziemi w 1667 r., konflikt Dubrownika z Turcją w latach 1677—1682 i wielka wojna Ligi z Turcją w latach 1683—1699, osłabienie pozycji Wenecji we wschodniej części basenu Morza Śródziemnego od przełomu XVII—XVIII w.).

W ramach tych czterech okresów stanowiących ramy tyłuż rozdziałów Foretić analizuje główne wydarzenia i problemy w porządku chronologicznym. Zgodnie z tą zasadą swe wywody dzieli na niewielkie paragrafy — kilku, najwyżej kilkunastostronicowe. W ich wyodrębnieniu brał pod uwagę prawie wyłącznie wydarzenia polityczno-prawne (konflikty wojenne i dyplomatyczne lub stosunek Dubrownika do podobnych konfliktów w tym regionie Europy, starania o rozszerzenie lub utrzymanie praw i przywilejów Dubrownika). Taka konstrukcja zapewne niektórym partiom dzieła swoisty urok wywodów kronikarskich, ale zarazem ułatwia korzystanie z ogromu materiału faktograficznego i łatwo orientuje czytelnika w rozszerzających się i komplikujących równocześnie stosunkach Dubrownika ze światem zewnętrznym. Stopniowo zaczynały one obejmować nawet Afrykę Północną, Hiszpanię, Anglię, Austrię, a w XVIII stuleciu — także Rosję i kraje amerykańskie. Równoległe z tym rosły trudności w utrzymaniu niezależności Dubrownika, a zwłaszcza neutralności w zaostrażających się antagonizmach wielkich mocarstw w rejonie Morza Śródziemnego. Wśród coraz liczniejszych o to starań autor przedstawił zabiegi Dubrownika o szybkie wyjście z jego portu floty rosyjskiej Oriowa w 1769 r. i utrzymanie neutralności w toku ówczesnej wojny rosyjsko-tureckiej. Na podstawie materiałów archiwalnych potwierdza dotychczasowe przypuszczenia, że miasto zabiegało o pomoc Polski w tej sprawie (s. 257 n.), ale nie wspomina o bardzo ciekawej podróży Rudjera Boskovića do Polski (prawdopodobnie związanej z podobnymi staraniami), ani o pobycie polskich konfederatów barskich z Karolem Radziwiłłem na czele w Dubrowniku.

Wykład chronologiczny (niekiedy — chronologiczno-problemowy) uzupełnia autor interesującymi próbami rekapitulacji oraz odrębnymi charakterystykami niektórych ważniejszych problemów. Do takich należą podrozdziały poświęcone dziedzinom gospodarczym i stosunkom agrarnym, retrospektywnej charakterystyce prawno-państwowego położenia Dubrownika do 1526 r., kontaktom Dubrownika z ziemiami chorwackimi i obszernej analizie dziejów kultury. Natomiast zbyt lakonicznie potraktowano kwestie społeczne, a pominięto życie codzienne miasta.

Bardzo istotnym i cennym dla historyków walorem książki jest wykorzystanie przez autora bogatej literatury drukowanej (w dużym stopniu trudno dostępnej lub w ogóle niedostępnej w Polsce), a przede wszystkim — wielkich zasobów archiwalnych Dubrownika. Na pozytywną wzmiankę zasługują ponadto bogate a zarazem szczegółowe informacje bibliograficzne oraz imponujący zestaw ilustracji (z przewagą ikonografii rękopisów i starodruków) odznaczający się raczej niespotykaną u nas jakością wykonania. Szkoda, że obecna sytuacja w dziedzinie wydawniczo-poligraficznej nie pozwala pomyśleć o jakiejś skróconej wersji polskiego przekładu tej wartościowej książki.